

Ese in tota
Sambata
Pretulu abon
in Sibiu pe anu
3 fl. 40 cr., pe
1/2 anu 1 fl.
70 cr.

AMICULU SCOLEI

de Ioan Popoviciu Nica
Bănațanul.

Pentru tôte
provinc. austr.
pe anu 4, pe 1/2
a. 2 fl., pentru
prim. romane
pe anu 38, pe
1/2 a. 19 piast.

Suprem'a autoritate a invetiamentului.

Scimu, ca nainte de decaderea sistemii de organizatiune a dieceniului trecut, trebile instructiunii erau incredite in Austri'a unui ministru anume pentru cultu si instructiune. Prin marile transformari binefacatorie aduse prin pre-nalt'a Diploma imperatésca din 20. octobree a. tr., desfiintandu-se cu totul ministeriulu de cultu si instructiune, pentru trebile invetiamentului s'a orinduitu unu consiliu, carele prin cea mai noua organizare a ministeriului austriacu s'a supusu de-a dreptulu ministeriului de statu, care este asiadara permanent'a autoritate suprema si a invetiamentului.

Audimu, ca se lucréza cu mare energia la organizatiune definitiva a sectiunii invetiamentului in acelasiu ministeriu, si sunt in pornéla mai multe instituari sanetóse in asta privintia. Asia citimu in „Ost.-D.-Post,” ca noulu ministru presiedinte D. Schmerling a facutu pasii necesari pentru infiintarea unui consiliu de studii, dela a carui activitate prosperitóre va depinde apoi propasírea sciintiei si libertatea instructiunii in Austri'a. si ca a si insarcinatu pe profesorulu Franciscu Miklosich cu elaborarea curenda a unui statutu pentru consiliulu invetiamentului, atatu cu privire la compusatur'a, catu si la sfer'a de actiune a acestei autoritati nóue.

Scurta descriere a starii scóleloru dein Dieces'a Gerlei.

In Dieces'a Gerlei statatória dein 633 parochie, adeca: 539 partea Transilvaniei si

94 a Ungariei, — in comitatulu Satumarelui, si a Marmatiei se au redicatu in decurgerea aloru 11 ani, incependu dela 1850, 349 case scolarie, aceste se au cercatu in anulu trecut scolasticu de 9722 feciorasi, si 5166 fetitie, afara de aceste se au esarendatu pentru acestu scopu de catra acele comune, care pana acuma nu au fostu in stare de a ridicá case de scóla, 131 de case, care asemenea fura cercate de-tenerimea ambeloru sese, dreptu intr'unu numeru mai micu.

Este dupa aceste scól'a primaria dein Nasaudu cercata de 337 teneri, scól'a capitale dein Lapusiulu ungurescu cu 80 teneri, patru scóle triviale asia numite romano-germane in vicariatulu Rodnei cu 150 teneri, cum si scól'a preparandiale dein Nasaudu cu 90 preparandi.

Cele mai multe scóle suntu: in Tractele protopopesci a Nasaudului, Gerlei, Betleanului, Buzei, Crasnei, Chiuzei, Valcaului, Periceiului, Ipului, Basesciloru, Baei-mari, Avasiului, Izei, Visioului, a Seinului si a Satumarelui. In aceste dein urma doue opide, se afla doue scóle, fia carea cu doue clase; éra in celelalte mai pucine; si mai pucine scóle se afla in tractulu (Iclodului mare) Logiardului, a Secului, Giulei, Surducului, Alpretului, Monasturului, si a Sigetului (in Marmati'a), a Bredului, a Bistriceii si a Vadului.

In aceste scóle au fostu dascali absoluti preparandisti cam la 20, éra in anulu curente scolastecu se au aplicatu 43, carii au calcule bune, au absolvatu cursulu prescrisu in institutulu de preparandia in Nasaudu, si cum se vede dein numerulu ce pe totu anulu crésece

in acestu institutu, e sperare: ca preste pucinu toate scólele voru fi provediute cu astfelu de dascali, numai de se-aru organisá lefile si se le capete la tempulu seu; durere in sa, caci dein causa, ca aceste in cele mai multe comune nu se reimpártiescu de una data cu celelalte spése, si prein urmare nu-li-se plátiescu dein ladile respectiveloru comune, ci osebitu se arunca, si inca in unele comune numai pre parintii, carii au prunci abili de a frecuentá scóla, si apoi cu incasarea loru se insarcinéza — dupa unu obicei reu acuma luatu — inspectorele scolariu civile, forte cu greu si numai dupa multe amblete le capeta si si atunci numai de jumătate, seau a trei'a parte, ma suntu unii, carii au de a pretende restantii de doi si trei ani, si prelenga tóte dogenele si invetiaturile morale — care singure suntu arm'a preotiloru — ma si scrisori si recercari catra oficiolatele politice — nu si le potu capatá.

Pana candu lefile invetiatoriloru nu se voru regulá, pana candu aceste nu se voru reimpárti pe respectivii membrii si incassá cu celelalte spese in ladile comuneloru prein antistitii, si prein urmare plátí respectiviloru dascali cu inceputulu fiacarei luni se-au a patrariului, celu pucinu pana la infintiarea unoru funduri scolastice, se-au aflarea unoru provente pentru acestu scopu, precum dein partea acestui ordinariatu inca in 1857 Nr. 631 si 1860 Nr. 985 se-a propusu la inalt'a c. r. Locutintia si recercatu deunadata si pentru realizare*).

*) S'ar aduce indoitu folosu lucrului, indata-ce asemenea propusetiuni de importantia s'ar aduce pe cale diurnalistica la cunoascint'a publiculuu intregu, carele ar sci apoi: de unde ce se face, de unde se misca trebile si ce sórte au in drumulu lor! S'ar nasce astmodu si o rivalitate nobila toema si intre dregatoriile scolastice de tóta categori'a, de susu pana josu: caci farmeceulu publicitatii este unulu din cele mai puteróse mijlúce de impulsione si corectiune. Asia vedemu publicanduse in „Hermannstädter Zeitung“ totu pasulu facutu de consistoriulu literaruu pentru scólele sase, atatu in susu (gvernavu, ministeriu), catu si in josu

pana atunci scólele neci cum voru puté dá acelea rezultate, care le dorim cu atáta sete.

Dificultatea, ca multe comune politice nu suntu de unadata si bisericesci, si prein urmare proiectulu de a se plati dein ladile comunale, nu se póte realiza, prélesne se va redicá, déca lefile se voru reimpárti pe respectivii membrii confesionali, dela cari incasanduse se se plátiesca dascaliloru.

O. redactiune a „Amic. Scólei“ e rugata, a publicá acestu articulu in colónele acestui jurnalulu scolastecu.

Gerla. 9. Faurariu 1861.

Macedonu Popp.

Unu cerculariu protopopescu.

Amu dis-o si amu demonstratu in mai multe rinduri, ca sórtea scóleloru nóstre populare a statu, si mai sta, in man'a preotiloru nostri, ca atatu propasulu catu si stabilitatea aceloru — pecatu n'a mai inriuritu si alte cercestari — este a se multumí ori ascria numai DDloru, cá unora, carii facu organele scolare de inspectiune, carii stau in cea mai d'aprópe atingere si legatura cu poporulu, si carii dupa misiunea loru preotiésca se bucura de védi'a aceéa, prin care potu a eserciá influintiele cele mai fericitóre, scurtu, cá ceice au spre acésta si datoria si putere. — In Nrii fóiei nóstre precedenti intr'unulu din articuli, facendu-se din punctulu nostru o ochiada preste dieceniulu trecut. s'a resumatu facutele pe campulu scolasticu si s'a aratatu cu numele pucinii, in sa cu atatu mai destinsii barbati meritati pentru scóla din partea politica si bisericesca. Suntemu

catra dregatoriile scolastice subalterne: asia, vedemu in diariulu scolasticu magiaru „Tanodai Lapok“ concentranduse totulu ce privesce scólele magiare din Ungaria si Transilvania. — Scimn si noi, ca din partea VV. Consistorie diecesane romane se facura si se facu multe pasiuri frumóse si laudabile in folostulu scóleloru, si toema de aceea am dorí cá se scie acésta si publiculu. — spre orientare . . . !

in placu'ta stare a comunicá aici o nóua do-
véda de zelós'a actiune in sfer'a acésta a unuia
din ceice avuramu bucuria ai putea numi acolo:

„Onorate in Cristosu frate!

„De candu cá protopopu avui onóre a priimi ad-
ministratiunea tractului archidiaconalu, devis'a, propusulu,
capital'a—mi nesuintia mi—a fostu: cultivarea poporulu
prin ridicarea de scóle bune elementare prin tóte satele
din tractu—mi, spre care scopu am si intrebuintiatu tóte
midilócele ce mi—a statu in putere si in dispusetiune, in
catu daca — durere — nesuelei mele desfasiurate
intru inaintarea culturai populare nu corespunde efec-
tulu, ce pe dreptu l'amu asteptatu din partea credin-
ciosiloru fii din tractu—mi, nu—mi mai remane alt'a,
decatu a dice cu Isai'a profetulu: „Ce amu debuita se
facu viei mele si nu am facutu? am asteptatu se pro-
duca struguri si au produsu porumbele!“

„Din tóte partile din tractu—mi dela fratii preoti —
directorii scóloru elementare — imi vinu olicióse re-
latiuni, ca parintii nu voiescu a—si dá pruncii la scóla
si ca din acésta cauza in unele sate inca nici nu s'au
inceputu cursulu invetiaturei. Acumu fatia cu o orbie
si nepasare asia de mare a parintiloru, fatia — dicu —
cu neascultarea loru de poruncile si ordinationile mai-
mariloru bisericesci, nu am alt'a inderetru, decatu po-
trivitu poruncii mantuitorulu nostru Isusu Cristosu,
care dice, ca „de nu vá ascultá fratele teu nici de
biserica, (maimarii bisericei), se fia cá unu paganu si
vamesiu“, nu amu alt'a decatu a dice, ca asupr'a ace-
loru parinti, carii nu—si dau pruncii la scóla, si carii
astumodu fugu de insusi binele loru trupescu si sufle-
tescu, se va pogori osind'a lui Ddieu, pentru neascul-
tarea de binevoitorii loru, maimarii bisericei, si pentruca
inbescu mai tare intunereculu decatu lumin'a.

„Fratiloru preoti! Sunteli rugati aceste ale mele
dogeniri a le vesti poporulu in bisericu si a cooperá
din puteri la delaturarea reulu; se—i spuneli totodata,
ca m'am determinatu, cá din minutulu acesta se nu
mai dau siedula de cununie nici unui tineru, fia fetioru
fie fata, pana candu ambe partile casatorinde, nu vor
veni de fatia inaintea oficiulu protopopescu, cá ame-
suratu or. metropolitane se—i examinezu si cercu in-
sumi din tóte incheeturile credintiei, si pana candu
nu—si vor subscria dinsii numele cu propri'a mana la
contractulu bunei—invoiri, — ce de nu vor scii implini:
vor avea a depune o pedépsa de 10 f. pe sam'a
scólei comunale.

„Éra fratiiloru vóstre si dascaliloru vi se demanda,
cá insocinduve laolalta se prenumerati in fiacare co-
muna la „Gazeta Transilvaniei“ si „Amic. Scólei“, cá
asia cu atatu mai demni se ve aratali de inalt'a chia-
mare ce a—ti imbracatu.

Clusiu, 26. decembre n. 1860.

Joane Negretiu m. p.
protopopu.

Ferice de pastorulu, care — fara mustrare
de cugetu — 'si póte dice cuvintele de mai
sus ale lui Isai'a!

Din cerculariulu D—ui protopopu, precatu
sunt de evidente silintiele sale cele laudabile,
pe atatu s'arata a—i stá obstaculi greu de in-
vinsu. Pedeci, ce e dreptu, sunt ele pe campulu
ist'a mai in totu loculu; insa prudintia, energi'a
si constantia — ce nu 'nvingu ele? O con-
lucrare armonica a preotimei, invetiatorimei si
diregatorieloru politice sunt de presentu celu
mai mare factoru alu prosperitatii scóloru.

Midilocolu luatn de D. protopopu: a nu dá
siedule de cununia, decatu celoru ce sciu citi
si scria, este fórté acomodatn a adauge la
delaturarea reulu neamblarii copiiloru la scóla,
si ar fi de doritu a se aplicá in totu loculu,
caci — in cele privitóre la cultur'a nóstra —
noi nu putemu fi nici odata destulu de severi
catra noi insine!

De invetiare *).

I.

Dulcea mama: natur'a a depusu in noi sementia
scientiei, éra nu si scientia; e opu dara se versamu preste
acea sementia plóia, care va aduce—o la desvoltare si
maturitate, candu apoi cu fructele sale ne va indulci,
ferici si mari. —

Avemu se versamu multe sudori, multu se ne
nevolimu, pana vomu desvoltá in noi acelu daru, pana

*) Noi si in intielesulu obiectivu: a invetiá pre altulu, si in
intielesulu subiectivu: a invetiá insusi, ne esprimemu nu-
mai cu invetiá—re (ital. avere), care a venitu deodata
cu strabunii nostri de in anem'a Italiei. — In intielesulu
prima mai avemu si cuventulu non instrua—re.

vomu aprinde acea facia dieina, ce inaltia pre omu, si conduce poporele pre calea cea grea si inalta a gloriei si a eternitatii.

Intru adeveru nemicu e mai dulce si mai maretiu decatu scientiele; nemicu mai frumosu dar' si mai greu, decatu a invetiá pe altulu cu succesu. "Aici are locu, in tóta virtutea cuventului, dis'a santei scripture: "multi suntu chiamati, dara pucini alesi"

Unu daru nepretiatu este pentru acel'a, care nu numai póte se invetia, dar' inca cu succesu. Remuneratiunea lui adeverata nu póte fi alta, decatu desfatara ce o afla vediendu, ca sementi'a resfirata a cadiutu in pamentu fructiferu, si recunoscinti'a, cu care are de a-lu urmari invetiachelulu pre totu pasiulu. — Pre fruntea acelor'a potemu dice ca maiestatea dieina a lasatu se se infranga una radia dein splendórea sa. I-a inaltiatu preste semenii sei, le-a datu lamp'a lui Apoline, nu cá se-si lumineze numai calea loru, ci si a altor'a, si se-i conduca pe ea spre marirea genului omenescu. Insa atari cometi-su rari pre orizontea omenimei.

Trecundu la metodele de invetiatura, aflamu ca invetiatorii (intielegendu sub acestu terminu tóte gradele) dein vechime pana astadi urméza in propunere diverse metode. — Unii poftescu, se se tiena invetiachelu loru strinsu de liter'a dein cartea care propune, va se dica, se invetia dein cuventu precumu e in carte, si nemicu mai multu, apoi dupace a respunsu invetiachelulu asiá, l' orbesce cu unu „forte-bene”. — Mai incolo nu cérca, óre scie ceva si cu cuventele lui dein catu a galagitu, — ori dupa macinarea cuventeloru dein carte remasu i-a ceva si in capu, ori se-au gatatu si au sburatu tóte deodata.

Unu invetiatoriu mai nefericitu, si unu metodu mai nefericitoriu decatu acest'a numai póte fi altulu, dupa parerea mea. Pre invetiachelu l' arunca in catusie, candu dein contra se cere se-i dea campu liberu, unde se-si preamble mentea si cugetele sale, se-si cerce si se-si deprinza poterea judecatii, lu face sclavu literiei mórte, si se se tiena de ea cá orbulu de gardu. Orbulu ratecesce si cade, deca si-a perdutu manuicatoriu, invetiachelulu se confunda si amutiesce daca si-a perdutu firulu vorbeloru dein cartea manuicatoria. Invetiachelulu sciendu ca invetiatoriu cere numai liter'a dein carte, inca nu se nevoliesce a-lu resplatí cu mai multu. Si asiá invetiá cuvintele seci, éra nu lucrulu; precumu se templa cu celi mai multi ómeni dein lume, fora distinctiune de teneru ori betranu, ca invetia precepte morali, éra nu moralea, precepte de virtute

éa nu vertutea, de patriotismu, éra nu patriotismulu s. a. si apoi tóte aceste le predica in lumea larga, éa prein faptele loru se dau de mentiuosi si profanatori.

Prein metodu espusu, memori'a invetiachelulu se face sclava si se tempesce, judicat'a impilesce, se sugruma si pierce, fantasi'a-i recesce, si asiá se nemicesce unu ingeniu ce póte fi escelente,

Altulu dein contra poftesce se n'aiba invetiachelulu grige de cartea manuicatoria, ci se-lu asculte numai pre dinsulu, si cumu propune asiá se si invetia. Bene, fórté bene! ca unulu ca acest'a nu face mai bene, decatu ca da calea orbulu fora de razemu, fora de manuicatoriu; i da calea, dicu, pre unu drumu pre care nece asiá cumu este invelitu de-o nópte eterna n'a mai amblatu vreodata, caci totusi s'ar poté catulusiu catu orientá. L' arunca in unu labirintu, de unde nu mai scie se ésa. Lu - pune in midiloculu unei mari nepetrunse fora de a-i dá si unu compasu in mana, dupa care se-si póta indereptá cursulu.

Metodu acest'a nu e asiá de periculosu, cá celu de antaiu, caci celu pucinu deca nu desvolta si nu consolidéza puterile sufletesci in invetiachelu, barem nu le sugruma, nu le ucide.

In urma vediendu invetiachelulu, ca dupa tóta batalia de capu, dupa tóta incordarea si ostene'l'a, nu scie mai nemicu securu, are fórté pucinu, si si aceea confusu, — si ca nu i-a remasu nemicu fidele in capu, incede a desperá, si a se desgustá de invetiatu, si capeta antipati'a catra orice scientia; precumu se desgustéza si agricultoriulu de a mai lucrá unu pamentu, care nu fructifica ori cumu si ori catu se nevoliesce a-lu cultivá.

De se adeveresce undeva dis'a vechia: „*Medium tenere beatu*”, aici inca adeverulu ei se arata in tóta splendórea. Ca-ci daca invetiatoriu se nevoliesce se invetie, se propuna cu succesu, se nu imbraciosieze nece unulu dein metodele amentite, ci asiá dicundu, se le mestece intre sene, deunde i-va resultá unu alu treile metodu cu care-si va ajunge scopulu. Adeca se-si aléga unu manualu nece prelungu nece prescurtu, si scrisu cu unu condeiu usioru. Invetiatoriu se aiba cunošcientia mai multa, mai larga in obiectulu respectivu, decatu este tiesuta in manuale, cá asiá se-lu precépa intru tóte, si se póta propune cu cea mai mare chiaritate.

Invetiatoriu se cade se nu fia prelargu, au, cumu amu dice, pré amenuntu in esplicarile sale. Invetiaceii

in casulu acesta incepu a nu ascultá tóte amenuntele. Sub pretestu, ca nu se tienu tóte strinsu de lucru, si asiá usioru se póte templá se tréca cu nepasare chiar' pe acele, care se tienu strinsu de esenti'a lucrului, fora care-i cu nepotentia se póta precepe mai incolo; asiá apoi tractate intregi le trecu fora de a le precepe.

Se nu fia nece préstrinsu, au préscurtu, cá se préincórde atentiunea spre precepere, si totusi in urma ne potendu petrunde, ori urmari cu preceperea pre invetiatoriu, se remana indoiosi in locuri póte destulu de insemnate, dela cari depende intielegerea mai multora. In acestu modu éra-si se potu desgustá fórté usioru, se nu-lu mai asculte de locu, au prépućinu.

Invetiatoriulu se cuvene invetiaceiloru se deslucésca lucrulu cu cuvente mai pucíne, dar' chiane si via. — Se vorbésca lucru, éra nu cuvente seci, fora intielesu, in florite si fora sementia.

La esaminare se céra intielesulu lucrului, éra nu cuvente gole, innodate pre aci incolo. Se se nevoiésca a le desvoltá judecat'a, si se nu suferé o data cu capulu o memorizare seca; caci urmandu acést'a face pre invetiacelu numai machina, lu face se produca ceva nu cu puterea propria, ci impinsu de alt'a, — se produca, dícu, fora de a semti dulceti'a productului si fora de a-i sci, si de a-i cunosce proprietate, apoi ce-i acést'a pentru invetiaticelu mai multu, decatu nemica.

Cea de antaniu machina ne facemu in rogatiunile d-dieesci. Tatalu, au mam'a, cei de antaniu invetiatori si invetia copiii rogatiunile. Copiii cu memori'a loru cea via le si invetia, inse fora de a sci ce dícu, si invetia numai cuventele, nu si intielesulu

De aci vene, ca chiar si betranii, candu vreu se le dica in o multime de omeni, usioru le smentescu, fora se se mai póta reculege indata, preintru-ca pierdiendu-si firulu cuventelor, cu judecat'a nu potu se-lu afe, de nu cumva dein marea dedare éra le cadu cuventele pre limba. Intréba pre copii, bá chiaru si pre unii betrani se-ti spuna cu alte cuvente intielesulu unei rogatiuni, au mai bene alu unui viersu, ce-lu sci de rostu cá ap'a, cumu se díce, si ve-i vedé, ca dau dein umeri, si nu sci se-ti respunda doue bobe.

Asiá e cu oricare scientia. Invetiacelulu, ce o invetia *ad literam* dein carte, fora a se nevoi se-i afe intielesulu si s'o tracteze cu cuvente propria, éra si numai dein carte póte se vorbesca cu cineva, ce inse n'are locu; dar' se dicemu ca are, in sa pana candu scie aceea, ce a invetiatu *ad literam* fora de a sci ce

invetia? de joi pana mai apoi, — celu mai multu pana pasiesce a fora preste pragulu scólei, pana incepe a invetiá altele, apoi cele invetiate sbora cá se faca locu celoru noua, pentru-ca, cumu s'a mai dísu, elu e numai o machina, in care scimu bene ca nu poti se bagi alta materia pana nu se gata cea bagata; — cumu-i la mora, machin'a cea mai cunoscuta, cu care nume se si boteza invetiaceii, ce nu precepu nemica dein cate dícu, fora dein gura o mena fuioru. Invetia unu volume intregu *ad literam*, in sa fora de alu intielege, si candu l'au gatatu, s'a gatatu totu si dein capu.

Ordinatiuni.

(Capetu.)

Ordinatiunea guvernamentalá impartesita in Nrulu trecut, precum se vede, este menita mai deaprópe pentru scóele romane gr.-orientale; ea in sa nu eschiude aplicarea ei si la alte scóele mai virtosu gr.-catolice, care au totu acelesi conditiuni.

Se o analisamu dara mai strabatatoriu si se vedemu, ce datorii impune ea organeloru de scóla?

Mai anteu se díce, ca unele preture nu si-a facutu datori'a in privinti'a ridicarei si dotarii scóeloru populare impusa in ordinatiunea sub Nr. 21019 din a. 1858*), din cauza, ca acele nu fura provocate la acésta de catra concernintele organe bisericesci. Initiativ'a dara trebuie se o ia organulu de scóla bisericescu, adica protopopulu, precum se vede mai departe in ordinatiunea, de care vorbimu, si precum au facutu multi protopopi, carii au intielesu acea ordinatiune.

Protopopii asiadara, cá inspectori scolari districtuali, cunoscendu mai bine impregiurarile economice ale poporeniloru sei, in cointielegere cu preotímea locala, au se otarésca a) care comune potu de sine insusi sustienea o scóla si care ar trebui afiliate la altele; b) catu de mare se fia plat'a invetiatoriului; c) din ce isvóre ar putea se curga acést'a durabilu, fara cá poporulu se se ingreune cu sustienerea scólei astfelu, cá se urésca scóla si se privésca in ea cu o apasare si impilare mai multu intre cele multe, ce destulu-lu storcu. Totodata in sa se nu pérda din vedere nici scopulu scólei, carele este: a dá tinerimej scolare o instructiune potrivitu starei sale si o educatiune morala si religiósá catu se

*) Ne rugamu, cá acea ordinatiune se fia citita si bine studiata de organele scólei.

póte in timpu mai scurtu; si fiindca acestu scopu se póte implini numai atunci, candu vomu avea invetiatori apti, carii inse pe mere pere nu se potu castigá, ci numai prin statorirea unei lefi potrivite, cu care invetiatorulu se-si póta acoperi barem cele mai trebuintóse pentru traiulu vietii, asiadara urmarea vine de sine singura, ca dotatiunea trebue se corespunda scopului; éra acolo, unde nu se póte cere dela comuna astufelu de dotatiune, aceea se se afilieze la alt'a din apropiare si cu puteri unite se se tiéna o scóla mai buna. Tóte aceste inspectorii de scóla tractuali au se le puna intr'o consignatiune, pe care alaturandu-o la hartia oficiósa se provóce preturile a ési in fatia locului, unde tie-nendu consultari cu representatiunile comunale si cu parochii locali despre tóte ce s'a insemnatu mai sus, se se iá la protocolu voi'a poporului si conclusele se se astérna la Guvernulu tierii spre intarire. Se intielege de sine, ca nepatrundindu poporulu bunatatea si folosulu astorfeliu de mesuri, inspectorii de scóla tractuali si preolímea locala au se-lu conduca, se-lu invetie si capaciteze despre folosulu ce-lu va avea din infiintierea si sustienerea scóleloru; unde vedu o neintielegere se caute a o delaturá, unde vedu artiaгу si inderetnicia se caute a le domoli, unde vedu indolentia si moletiu se caute a le indepartá prin desceptare de semtiu nationalu si de o ambitiuone personala. Insa durere, caci tocmai preotii sunt — cea mai mare parte — carii la casuri d'aceste delocu striga: „poporulu nostru este seracu, nu póte tienea scóla mai buna decatú avemu“, (in care adica vre unu fecioru ori rudenia de a loru neprocopsitu, nedestoinicu invétia buchile, si asia tiene loculu altui invetiatoriu bunu), ei sunt, dicu, carii se temu fara cuventu, ca nu cumva se li se micsoareze numerulu prescuriloru séu alte venite cu atata, cu catu ar dá ómenii pentru scóla, séu se nu se scóta vr'unu natareu de fecioru si se vina altulu mai harnicu.

Din cele disc mai departe in acésta ordinatiune, se vede, cumca in. Locutiintia a reflectatu si aci celece a vediutu de lipsa, apoi cine are urechi de auditu, se auda, si pre cine-lu dóre, lege-se! Noi din partene cutezamu a reflectá numai atata, ca unde este intielegintia, acolo preotulu nu móre de fóme, pentruca aceea si scie multu mai bine pretiui datorintiele si ostenelele unui preotu, decatú omulu simplu, prostu, cære privesce in preotu numai o unélta, care are se nu-lu lasa a se abate dela religiunea sa — si mai multu póte nimica. Escóplu bunu fiene in asta privintia conlocuitorii sasi, carii in adevéru pretiuescu multu pe ministrii

loru bisericesci, pentruce? caci au mai multe scóle, si totu bune, si au in proportiune cu numerositatea loru o inteligintia frumósa.

Daca dara PP. protopopi voru asceptá, cá preturile se-i provóce a grigi de scólele nóstre, fia siguri, ca nu voru avea nici o ostenéla; caci raru se afla unu pretoru, care ar fi luatú treb'a nóstra scolara, precum ar fi trebuitu, fara se fi fostu elu provocatú la acésta decatra protopopu; totusi in sa nu vom negá, ca au fostu si d'acea si au aflu greutate tocma din partea bisericésca. Despre aceste in sa vom vorbi mai pelargu cu alta ocaziune. Acuma se vedemu, unde s'a pusú in lucrare ordinatiunile privitóre la infiintierea si sustienerea scóleloru si dotatiunea cuviintiósa a invetiatoriloru:

1. In protopopiatulu Brasiovului I., unde s'au si intaritu tóte dela Locutiintia; 2. In prot. Hatiegului; 3. in alu Hondolului de susu; 4. in alu Hondolului de josu; 5. in alu Zarandului; 6. in alu Brasiovului II., inse nu preste totu; 7. in alu Branului, inse nu s'a intaritu inca dela Locutiintia; 8. in cea mai mare parte a ppiatulu Idicului; 9. in o parte a ppiatulu Fagarasiiului I., dara nu e intaritu inca de Locutiintia; 10. Ici colo in mai multe protopopiate; 11. In protopopiatulu M. Osiorheului, Cohamului, Cincului, Nocricului, Solnocului, Chiórulei, Campeniloru, Lupsii, Zlatnei, Fagarasiiului II., sta treb'a in lucrare. — S'au facutu lefi si in alte protopopiate, precumu in alu Iliei, Dobrei, Ungurasiului, Halmagiului etc., dara nu sunt inca intarite prin Guvernulu tierii, si astufelu potu patimi schimbare.

Cate s'a facutu pan'acum in asta privintia din partea organelorú nóstre scolastice de confesiunea gr. catol., nu suntemu destulu informati; atata inse scimu, ca pe calea aratata a venitu in privintia acésta numai actele dela pretur'a Lapusiului ungurescu si a Siomecutei.

Sciri scolastice.

Sibiu, 3. Februaru. Examenele semestrale la academi'a de drepturi de aici se incepura astadi.

Cernautiu. Din o scrisóre privata a unei autoritati demne aflamu, ca scirea respandita deunadi prin mai multe diurnale, si dupa acele reproducu si in „Amic. Scólei“ din anulu trecutú, despre scólele din Suceav'a, ar fi „mai cu totul nedrepta, adevérindu-se numai o negrigintia in asta privintia a magistratului cetatienescu“. Va se dica o negrigintia netendentiósa.

Urbea mare. Scóla elementara gr. catolica de 3 clase dela *Urbea mare* s'a ridicatu la scóla capitala publica, dupăce adica s'a mai sporitu cu o clasa.

Din strainatate. In *Berlinu* sunt acum 20 scóle comunale, 42 scóle parochiale si private, 10 scóle de dumineca si 2 scóle de fabrica in care ambla la vr'o 30,000 de copii. Spesele anuale, ce le are comun'a Berlinului numai cu scólele aceste, se urca dela 180,000 pana la 200,000 talari.

In *Hess'a*, cá si in cele mai multe provincii ale lumii civilizate, exista unu fondu pentru veduvele si orfanii invetiatorilor. Numai din vistieri'a statului se contribue pe anu cate 17000 fior. la fondulu acela.

„*Monitoriu*“ *Franciei* are urmatóarele notitii interesante privitoare la scólele populare de acolo: In tóta *Franci'a* sunt acum 11,200 invetiatori cu léfa anuala de 700 franci si 18,000 inv. cu léfa de 600—700 fr. Minimulu legalu pentru léfa de invetiatori populari e asiadara 600 fr. Totusi lefile celorlu invetiatori ajutatori (*instituteurs suppléants*) n'au ajunsu inca la sum'a aceea (de 600), desi inainte cu doi ani li se detersa unoru din aceia adaose de cate 100 fr. Acum s'a aplacidatu 440,000 de franci, spre a sui si lefile invetiatorilor „suplenti“ la minimulu de 600, si s'a ordinaru apoi, cá in viitoriu se nu se mai aplice de locu invetiatori suplenti pela scóle populare.

Materiale de instructiune.

Istori'a romana nationala.

(Urmare.)

Capitulu II.

(180—270.)

DOMNIREA MILITARA SI A UCIGATORILORU.

§. 5. Titu Antoninu M. A. Comodu. 180—192.

Comodu, e fiiulu lui M. Aurelin, carele 'lu purtase de micu in resboiu si cu sine, inasa indesiertu s'a silitu tatalu seu, se-lu faca omu mare, deórece elu cumperà pacea pe bani dela popórele invinse de tatalu seu, si renturmandu-se la Rom'a, lasà guberniulu in manele prefectului pretoriului, apoi s'a datu desmerdariloru, si cá imperatu se luptá in amfiteatru cu animale si cu gladiatori pentru bani.

In Daci'a erá consulu (183) *Juliu Liviu Victorinu*, unu desfrenatu cá si *Comodu*, caci a ridicatu in Daci'a „*colegiulu Isidei Mariónei*“, unde se facea spurcatiunile si demoralisarile cele mai urite, — desi colegiulu acest'a erá stersu din imperati'a.

a) Mórtea lui Comodu.

Comodu, dupăce a tiranitu si a ucisu pe multi, chiaru si din sangele seu, fú omoritu, si poporulu romanu asia s'a inversiunatu asupra lui, catu unii strigá, ca se se spendiure mortu, éra altii se se arunce in *Tibere* (unu riu la Rom'a).

b) Prospectu peste imperati'a.

Sub acestu imperatu a inceputu imperati'a romana a dá in scátere, deórece tari'a morala a poporului se totu impuciná, pecandu de alta parte despotismulu militariu se intariá, ce a datu ocazioni la multe miscari interne, in care tronulu Romei. séu se vindea pe aur, séu se castigá cu uciderea imperatului, — si pana la *Aurelianu* abia a fostu imperatu, care se fia avutu grigea ceruta de salutea publica, din care cauza barbarii europeni se incuragiara spre incursiuni in imperati'a romana. —

§. 6. P. Elinu Pertinace 192, Didu Julianu 193.

Senatulu si pretorianii (*gard'a imperatésca*) alesera pe *Pertinace*, carele erá prefectu in Rom'a; inasa vrendu se diréga caus'a publica, aduse stranutari financiale si casiuná nemultiamiri, pentruce preste trei luni fú ucisu de ostasii sei. éra imperati'a se vendù lui *Didu Julianu* (25000 de sesterti pentru unu pretorianu). Dar' nici acest'a nu putù domni in pace, deórece óstea din provincie alese alti trei imperati, — pe *S. Severu*, *C. Albinu* si pe *Negru*. *Julianu* s'a impecatu cu *Severu*, si l'a primitu de socú in domnire; inasa fiindu uritu de ai sei, fú ucisu.

§. 7. Septimiu Severu. 193—211.

Septimiu Severu s'a impecatu cu *Albinu*, si facendulu *Cesare*, a pornitu asupra lui *Negru* in Siri'a, si batendu-lu in trei rinduri — l'a omoritu la *Ise* (194), si pe urma a predatu *Bisantiu*, pentruca a tienutu cu *Negru*. — Nici impecarea cu *Albinu* a fostu duravera, — caci nesuferindu-lu, 'lu batù la *Lugdunu* in *Gali'a*, si in loculu lui face

de augustu (sociu in domnire) pe fiulu seu Caracala (198).

Severu a avutu grige de Daci'a si sub consulatulu lui Falconu si Claru, a ridicatu o biserica in onórea lui Joe, pentru saretatea muierii sale Juli'a. — Daci'a a propasitu multu sub ingrigirea lui, mai alesu prin colegiulu mineloru.

(Vá urmá.)

Literatura.

Suntema incunosciati, ca in curendu va esi de sub téscu unu opu intitulatu: „**Poesii nationale**“ compuse de D. Basiliu Petricu, doctorandu de medicina in Vien'a. Venitulu curatulu acestei carti este destinat pentru fondulu „Gazetei Transilvaniei“. Se tiparesce la Traufelner in Lugosiu, si vá costá 1 f.

— Asemene aflamu, ca si **gramatic'a si cartea de lectura** a D. directoru gimn. din Brasiovu Gavrilu Munteanu s'ar aflá sub tipariu.

Varietati.

* „Revist'a Carpatilor“ in fasciór'a din 15. Januariu, vorbindu despre ortografi'a romana cu litere adoptata de comisiunea filologica romana adunata aici in Sibiiu pela finea lui septemvre t., incheia cu urmatórele:

„Nu ne intindemu a comentá séu a discutá asupra principiiloru acestei ortografii. Sunt mai bine de 15 ani, decandu urmarim cu atentiune, si potu dice cu ardóre, laboriósele lucrari de studiuri ale Domnulu Cipariu asupr'a limbei. Purtamu o stima mare catra acestu mare filologu, a caruia profunda eruditiune sunt datori toti Romanii se o venereze. Dar'pentru noi vine intrebarea: óre dece Efori'a scóleloru din Bucuresci si consiliulu scolaru din Iasi au adoptatu o alta ortografia? Éta o cestiune, la care profesorii nostri s'ar cadea se respunda“.

Fiindu vorb'a de acésta ortografia, nu va fi de pri-sosu a face cunoscutu on. publicu si opiniunea data in Ministeriu decatra D. consiliariu Dr. Vasiciu in acestu obiectu, dupa insarcinerea ce o avéa acelasi dela acelu locu mai inaltu. Opiniunea D-Sale s'a datu asia, ca acea ortografia stabilita e fórté de doritu a se recunósce si acceptá in comunu cu atata mai virtosu, ca ea chiaru

si pana acum atata e de latita intre romani, mai cu séma ardeleni, incatu neadoptarea ei nu se mai póte face fara de daun'a limbei, si ca deci este cea mai buna ocaziune acum a o generalisá si astufelu a stabili o sistema rationala de scriinti'a limbei nóstre, fara cá prin acésta se se puna catu de pucna impedecare des-voltarii ei mai departe.— Totu in intiesulu acesta fu spriginita apoi acésta ortografia si de inalt'a Locutie-intia, si astfeliu speramu a o si vedea dara incurendu introdusa preste-totu.

* Vien'a a consumatu in anulu trecutulu 106.000 vite cornute, 140.000 vitiei, 40.000 de oi, 50.000 de miei, 100.000 rimatori, 330.000 animale mai marunte si 180.000 de silbatatiuni.

* *Unu nou miditocu de comunicatiune.* In Londonu tocma se lucrédia la asiediarea in pamentu a unoru tievi intocmite astfeliu, cá prin trinsele se se mane plicurile de posta prin apasarea si puterea aerului dela unu la alt'a. Pachetele de epistole etc. se manevreazevile aceste cu astfelu de intiéla, incatu in fiacare secunda percurgu 9 mile germane.

Probleme. 1. Aureliu nu cam sciá se scria bine cifr'a 8, si invetiatorulu seu, cá se-lu deprinda a face pe 8 mai bine, l'a indatoratu, cá pe dio'a viitóre se aduca scrisu gat'a pe bartia numerii 9 si 11 pe fiacare cu trei 8, numerii 19, 89 si 111 pe fiacare cu patru 8 si numerii 99 si 1111 pe fiacare cu cate cinci 8. — Cum au facutu Aureliu acést'a?

2. Unu tieranu a venitu intr'o dí de tergu la cetate cu 16 siesedieciine de mere si inca unu maru*); insa elu nu si-a pututu vinde merele tóte, ci i-a mai remasu din acele unu numeru anumitu. Daca vei multiplicá acestu restu de mere cu sine insusi, productulu ti-vá aratá numerulu mereloru, cu cate venise tieranulu la tergu. Asia dara cate mere a vendutu tieranulu nostru si cate i-a mai fostu remasu?

DD. invetiatori si tinerii studiosi, carii vor avea bunatate a resolvá un'a ori ambe problemele aceste, se ne tramita incóce resolvarea loru provediuta cu sub-scrierea DDLoru, cá se o publicamu.

*) Siesedieciina, nemtiesce Schock, insemnéza unu numeru, de 60 de obiecte de unu feliu, deci 2 siesedieciine facu 120 de bucati, trei, 180 etc.

Din Nrii „**AMICULUI SCÓLEI**“ esiti pana acum se mai afla inca esemplare pentru doritorii d'a se aboná la acelasi.